

Організація контролю навчання студентів

У статті окреслюється завдання і вимоги, що висуваються до контролю навчання студентів, його функції, види, форми та методи, аналізується використання можливостей університетської бібліотеки у навчальному процесі.

Одним із засобів визначення кількісних і якісних параметрів технології навчання виступає контроль, як один із невід'ємних компонентів процесу діагностування навчальних досягнень студентів.

До недоліків організації сучасного контролю у вищій школі фахівці відносять: застосування форм і методів оцінювання навчальних досягнень студентів без урахування педагогічних цілей; слабку реалізацію навчальної функції студента, за якої той залишається зі своїми помилками наодинці; недооцінювання його навчальних досягнень як результату старанності в пізнавальній діяльності; реєстрацію лише нижчих рівнів засвоєння знань (впізнання, репродуктивний, розуміння) і приділення недостатньої уваги реконструктивному та творчому рівням володіння знаннями; відсутність орієнтації на ґрунтовні знання та схильність до накопичення позитивних оцінок; неврахування при розробленні тестів пізнавальних можливостей студентів, оскільки вони розробляються викладачами без перевірки на валідність¹, надійність тощо. Варто зазначити й те, що ні фахівцями, ні педагогічними працівниками вищої школи належним чином не оцінено використання можливостей бібліотек вищих навчальних закладів.

Питання контролю навчання у вищій школі вивчали: А. Алексюк, С. Архангельський, Ю. Бабанський, О. Безносюк, В. Безпалько, М. Махмутов, Н. Тализіна (психолого-педагогічні аспекти контролю), В. Бочарнікова, І. Булах, Л. Добровська, В. Ільїна, Е. Лузік, О. Мокрова, І. Романюк (сучасні підходи до організації контролю навчання). Певний інтерес щодо предмета нашого дослідження становлять роботи І. Волощука, С. Гончаренка, М. Євтуха, І. Зязюна, О. Киричука, В. Козакова, В. Маслова, Н. Нічкало, О. Савченко, В. Сидоренка, А. Степанюк та ін., присвячені проблемам розвитку особистості, її ціннісних орієнтацій, пізнавальних здібностей.

На сьогодні здійснена велика робота щодо класифікації контрольних завдань, формулюванні основних вимог до їхнього розроблення, самої процедури адміністрування контролю. Розглянуто його специфіку на різних етапах у середніх та вищих навчальних закладах при вивченні технічних дисциплін (О. Заболотько, В. Манько, І. Ревенко, В. Сорокін, В. Хмельовський та ін.). Аналізом методики контролю навчання студентів-аграрників спеціальним технічним дисциплінам, її розробленням, теоретичним обґрунтуванням та експериментальною перевіркою займався А. Єсаулов.

Незважаючи на значну кількість досліджень з проблем контролю та оцінки знань, умінь і навичок студентів у вищих навчальних закладах, у тому числі аграрних, вона залишається актуальною, що й зумовило вибір теми пропонованої статті, де окреслюються завдання, вимоги, що висуваються до контролю, його функції, види, форми та методи з метою розроблення методики контролю при вивченні спеціальних дисциплін.

Контроль — це виявлення, вимір і оцінювання результатів навчально-пізнавальної діяльності студентів. Саму ж процедуру виявлення та виміру називають перевіркою, що є складовою частиною контролю. Крім перевірки, контроль містить у собі оцінювання (як процес) і оцінку (як результат) перевірки [2].

Контроль знань, як організація зворотного зв'язку і засобу управління навчально-виховним процесом, посідає важливе місце у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу. З його допомогою встановлюють вихідний рівень знань студентів, отримують інформацію про стан їхніх знань у процесі навчання. Його ж ефективність значною мірою залежить від умінь студентів сповна використовувати можливості бібліотеки вишу. Зазначимо, що це вміння потрібно виховувати і розвивати. І тут важко переоцінити роль викладачів ВНЗ, працівників бібліотеки. Зі зміною завдань вищої школи, змінюються окремі форми і способи контролю знань, але його головна суть — знати, наскільки вдало відбувся процес засвоєння вивченого матеріалу, — залишається незмінною. Вона визначається самою природою процесу вивчення певної дисципліни.

Показники контролю знань студентів є єдиною основою для судження про результати навчання, а отже й для вирішення таких важливих питань, як переведення на наступний курс, призначення стипендії, випуск з вищої школи і видача диплома. Дані про результати контролю знань студентів слугують основними показниками, за якими оцінюється робота не тільки окремих студентів і викладачів, а й академічних груп, курсів, факультетів і вищих навчальних закладів у цілому та таких важливих його ланок, як бібліотека.

До основних завдань системи контролю якості підготовки фахівців відносять:

- визначення рівня виявлення та розвитку системи компетенцій особистості студентів;
- виявлення, перевірку та оцінювання рівня здобутих знань, умінь та навичок студентів і якості засвоєння ними навчального матеріалу з конкретної дисципліни на всіх етапах навчання;
- порівняння фактичних результатів навчально-пізнавальної діяльності із запланованими;
- оцінювання відповідності змісту, форм, методів і засобів навчання до мети та завдань підготовки фахівців відносно галузевої компоненти державних стандартів освіти з певного напрямку підготовки або спеціальності;
- стимулювання систематичної самостійної роботи та пізнавальної активності студентів;
- виявлення і розвиток творчих здібностей, підвищення зацікавленості у вивченні навчального матеріалу;
- оцінювання ефективності самостійної, індивідуальної роботи студентів, їхнього вміння працювати з навчальною, довідковою, методичною літературою;
- виявлення кращого досвіду та розроблення заходів для підвищення якості навчання шляхом впровадження у навчальний процес інноваційних технологій, у тому числі використання нових інформаційних можливостей, зокрема комп'ютера, Інтернету [1, 4—6].

До організації контролю висувається ряд вимог, зокрема, його потрібно підпорядкувати поставленим цілям нав-

¹ Валідність — (від фр. *valide* — законний, дійсний) — вірогідність інформації, відсутність у ній помилок.

чання; встановлювати конкретні, об'єктивні результати контролю знань (вміння, навички, досвід творчої діяльності та емоційно-ціннісного ставлення до навколишньої дійсності); використовувати методи об'єктивного аналізу і оцінювання отриманих результатів контролю. Контроль, результатом якого є певна оцінка, має бути систематичним, освітнім, діагностичним, виховним (стимулюючим), розвиваючим, керованим, оцінюючим, всебічним, об'єктивним, неупередженим, відкритим, гласним [6, 10].

Питання про *функції* контролю є головним у дослідженні цієї проблеми, адже він реалізує контролюючу, стимулюючу, навчальну, виховуючу, розвиваючу, перевіряючу, активізуючу, закріплюючу, повторюючу, коректуючу, оптимізуючу, караючу, оцінюючу, залякуючу, констатує, комунікативну, діагностичну, дисциплінуючу, керуючу функції [2]. Знання та врахування функцій контролю дають викладачу вищого навчального закладу змогу дидактично обґрунтовано та методично доцільно здійснювати його підготовку і проведення.

Аналіз наукової літератури уможливує висновок, що при вивченні дисциплін (зокрема й такої, як "Механізація тваринництва") доцільно застосовувати різні *види* контролю: попередній (з метою діагностування перед вивченням нового розділу, теми, на початку семестру), поточний (виявляти якість засвоєння студентами знань на заняттях), тематичний (встановлювати, наскільки успішно студенти оволоділи системою знань з теми, розділу, наскільки ефективно використовують навчальну літературу загалом, наявну в науковій бібліотеці університету зокрема), підсумковий (виявляти досягнутий рівень підготовленості студентів з окремих навчальних предметів).

Попередній контроль застосовуємо як передумову для успішного планування й керівництва навчальним процесом. Його мета — ознайомлення із загальним рівнем підготовки студентів з предмета, щоб намітити подальшу організацію навчально-пізнавальної діяльності студентів. Попередній контроль (перевірка та оцінка залишкових знань) проводиться також через деякий час після підсумкового іспиту з певної дисципліни як з метою оцінки міцності знань, так і визначення їхнього рівня.

Поточний контроль знань є органічною частиною всього педагогічного процесу і слугує засобом виявлення ступеня сприйняття (засвоєння) навчального матеріалу. Він здійснюється у повсякденній навчальній роботі й виражається у систематичних спостереженнях викладача за навчальною діяльністю студентів на кожному занятті. Мета — оперативне одержання об'єктивних даних про рівень знань студентів і якості навчальної роботи на занятті, вирішення завдань керівництва навчальним процесом, що можливі тільки на підставі даних поточного контролю.

Рубіжний (тематичний, модульний, блоковий) контроль знань є показником якості вивчення окремих розділів, тем і пов'язаних з цим пізнавальних, методичних, психологічних та організаційних якостей студентів. Рубіжний контроль дає можливість перевірити засвоєння отриманих знань через триваліший період і охоплює значний за обсягом розділи курсу, проводиться усно й письмово, як контрольна робота, індивідуально або у групі.

Підсумковий контроль — це перевірка рівня засвоєння знань, умінь студентів за семестр, курс, весь період навчання у ВНЗ. У його ході встановлюється система і структура знань студентів. До підсумкового контролю належать семестрові, перевідні й державні іспити, а також заліки перед іспитом. Основна мета іспитів — визначення дійсного змісту знань студентів за обсягом, якістю і вмінням застосовувати їх у практичній діяльності. Не зважаючи на результати контрольних заходів у перебігу семестра, іспит як

підсумкова форма контролю має бути обов'язковим для всіх студентів.

Контроль здійснюється у різних *формах*: індивідуальній, груповій і фронтальній.

Нині в Україні проводиться педагогічний експеримент щодо впровадження кредитно-модульної системи навчання, у якому враховано засади Європейської кредитно-трансферної та акумулюючої системи (ECTS). Як показує практика, рейтингова система оцінювання, що застосовується за такої системи, підсилює роль поточного і підсумкового контролю, робить його систематичним. Рейтингове оцінювання забезпечує інтегральну оцінку результатів навчання студентів, поєднує кількісні оцінки результативності навчання з якісними показниками навчання студентів, дає змогу враховувати їхні досягнення на кожному етапі оволодіння знаннями, активізувати самостійну роботу, зокрема й з навчальною літературою, є зручним при переведенні національної оцінки на шкалу ECTS, сприяє розвитку самоконтролю студентів.

Кожному викладачеві необхідно напрацювати таку систему контролю знань, щоб у цілому вона реалізовувала всі його функції. Системний підхід передбачає комплексне застосування *методів* перевірки та оцінювання знань, умінь і навичок студентів. Вважаємо за доцільне зупинитися на їхній характеристиці.

Одним із найважливіших методів контролю є спостереження за навчальною діяльністю студентів. Він дає змогу скласти уявлення про пізнавальні можливості студентів, їхнє ставлення до оволодіння знаннями, рівень самостійної підготовки тощо.

Усне опитування досить широко використовують у традиційній системі перевірки та оцінювання навчальних досягнень студентів, воно полягає в постановці перед ними запитань за змістом навчального матеріалу та оцінюванні їхніх відповідей. За своїм характером усне опитування може бути індивідуальним і фронтальним, простим і складним [3].

Повніше реалізувати діагностичну функцію уможливує письмовий контроль. Він дає змогу економно використовувати навчальний час, виявити уміння логічного, послідовного викладення думок студентом, досягти єдності вимог до контролю. Проте, письмові контрольні роботи не можуть замінити усного контролю знань, викладачеві необхідно поєднувати ці методи.

Графічна перевірка індивідуалізує навчання, дає можливість ґрунтовно реалізувати діагностичну та освітню функції контролю. Графічну перевірку як метод контролю знань у вищих аграрних навчальних закладах використовують при вивченні нарисної геометрії, технічного креслення, деталей сільськогосподарських машин, теоретичної механіки тощо. Формами графічної перевірки знань, умінь та навичок є креслення деталей, вузлів машин, графіків, перерізів, механізмів, схем машин та агрегатів, технологічних процесів, побудова діаграм тощо. Цей метод контролю сприяє виявленню вмінь та навичок студентів узагальнювати, класифікувати вивчений матеріал, просторовій уяві, креслярському вмінню, розвитку пізнавальної самостійності, наполегливості, вихованню сумлінності, відповідальності. У процесі захисту графічної роботи викладач вказує на помилки, відзначає переваги виконаної роботи [3, 7].

Здійснення перевірки практичної підготовки студентів, їхніх умінь і навичок при виконанні певних трудових операцій, а також при вимірюванні за допомогою приладів, налагодження і регулювання механізмів тощо уможливує метод практичного контролю, який здійснюється через контрольні завдання, що вимагають виконання студентами певних дій, операцій, процесів. Контрольні практичні завдання

виконують двома способами — індивідуальним та фронтальним.

Достатньо новий метод контролю навчальних досягнень студентів — тестування. При вивченні спеціальних профільюючих дисциплін завершального етапу професійної підготовки використовують тести для контролю та оцінювання, засвоєння ними змісту окремої навчальної дисципліни або окремої її частини (модуля) і тести, що визначають підготовленість студентів і є пробою на визначення кваліфікації випускника. Кваліфікаційний тест, як правило, комплексний. На тестовому екзамені студенту потрібно підтвердити не тільки наявність знань, умінь і навичок, а й здатність приймати правильні рішення. Проте тестування не може повністю замінити усні й практичні форми контролю. Вміння володіти спеціальною термінологією, логічно будувати речення, доступно і зрозуміло висловлювати свої думки, найповніше можна перевірити за допомогою усних форм контролю (семінарські заняття), а ступінь сформованості практичних умінь та навичок — на практичних заняттях та під час різних видів навчальної та виробничо-технологічної практик.

Отже, до основної умови організації ефективного контролю навчальних досягнень у процесі вивчення спеціальних дисциплін відносимо системність контролю, коли вивчення кожного розділу, кожної теми закінчується контрольними завданнями, а усне опитування, письмові роботи, тестові завдання поєднують із графічною та практичною перевіркою, цілеспрямовано і доцільно використовують у формуванні самоконтролю студентів. Контрольні завдання мають охоплювати весь навчальний матеріал і бути диференційованими за рівнями володіння студентами знаннями. При цьому викладач інформує їх про зміст, методи, форми і терміни проведення контрольних заходів та надає можливість кожному ознайомитися з результатами контролю, проаналізувати їх виконання, допущені помилки.

Викладене дає нам підстави зробити висновок про те, що при вивченні навчальної програми загалом, спеціальних дисциплін зокрема, варто поєднувати комплекс методів і форм контролю навчальних досягнень студентів (усне опитування, письмовий контроль, графічна перевірка, тестовий контроль знань). А щоб результати були вагомішими, студентам слід сповна використовувати можливості галузевої

та університетської бібліотек. І допомогти їм у цьому мають як викладачі, так і співробітники книгозбірень. Першим потрібно рекомендувати потрібну навчальну, наукову, методичну, довідкову літературу, другим — навчити студентів орієнтуватися у книжковому потоці, користуватися як традиційними, так і електронними каталогами.

Список використаної літератури

1. *Аузіна А. О.* Система комплексної діагностики знань студента / А. О. Аузіна, Г. Г. Голуб, А. М. Возна. — Львів : Львів. банків. ін-т НБУ, 2002. — 38 с.
2. *Есаулов А. О.* Методика контролю навчальних досягнень студентів-аграрників у процесі вивчення спеціальних технічних дисциплін : дис. ... канд. пед. наук / Есаулов Анатолій Олександрович. — К., 2005. — 203 с.
3. *Лузан П. Г.* Методи контролю в системі активізації навчання студентів / П. Г. Лузан // Науковий вісник Національного аграрного університету : зб. наук. пр. — К., 2003. — Вип. 67. — С. 157—169.
4. *Одерій Л. П.* Кваліметрія вищої освіти : методологія та інструментарій / Л. П. Одерій ; ІЗМН. — К. : [б. в.], 1996. — 254 с.
5. *Одерій Л. П.* Основи системи контролю якості навчання : навч. посіб. / Л. П. Одерій. — К. : ІСДО, 1995. — 132 с.
6. *Оцінка знань студентів та якості підготовки фахівців (методичні та методологічні аспекти) : навч. посіб. / А. Й. Ягодзінський, А. О. Муромцева, Л. В. Іванова [та ін.] ; за ред. А. Й. Ягодзінського. — К. : ІЗМН, 1997. — 216 с.*
7. *Педагогіка* / под ред. А. П. Кондратюка. — К. : Вища школа, 1982. — 382 с.
8. *Словник іншомовних слів* / уклад.: С. М. Морозов, Л. В. Шкарпуга. — К. : Наук. думка, 2000. — 680 с. — (Словники України).
9. *Фіцула М. М.* Педагогіка : навч. посіб. для студ. вищ. пед. закл. освіти / М. М. Фіцула. — Тернопіль : Навч. кн. — Богдан, 2002. — 192 с.
10. *Ягунов В. В.* Військова дидактика / В. В. Ягунов. — К. : Київ. ун-т, 2000. — 400 с.

Оксана Васюк,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
педагогіки НУБіП України,

Наталія Майданюк,
студентка магістратури спеціальності
"Педагогіка вищої школи" НУБіП України